

1897

Euskal-itz jostaldien Batzarrea

(Euskal-fésten XVI-garren urtea)

OYARZUN ETA BERE SEME OSPATSUBAK

*Laudemus viros gloriosos et
parentes nostros in genera-
tione sua.*

(Eccli. cap. XLIV, v. I.)

Otsaunditu ditzagun giza-seme
gloritsubak eta beren denboran
gure guraso ziranak.

**(Larogei pezetako sari bat eta bitezarra
Oyarzunen irabazitako moldaera)**

Itzaurrea

Arrazoi askok naramate Oyarzun-go erriyaz eta bertako semeaz itzegitera. Bata da, nere ama maite Euskal-erriyari, Gipuzkoari batezere, diyotan zorra. Ume batek egingo ez du beñere bere amagatik bear adiña, edota amak bere umeetatik artzeko dadukan ainbat; eta beregatikan umeak egin bear dute amaren alde egiñal guziya: ni ere beraz, euskaldun eta gipuzkoatarra, beartuba bai nago Euskal-erriyagatik, eta are geiago Gipuzkoa-gatik, alegiñean nekatzera. Edozeñek dakiyana da ordea, eta liburu santu batek diyo, *ume on bat gura-soaren onragarri dala;*¹ gooratubarekin beraz nik Oyarzun, Euskal-erriyaren puskarik onenetakoa eta Gipuzkoaren alaba bikaña, euskaldun guziyon ama maitarriya onratuko det, eta Gipuzkoa ez gu-tsiyena.—¿Nork ez daki beste aldera gorputz baten zatiyari eta mai-

(1) Prov. cap. X, v. I.—It. cap. XII, v. I.—It. cap. XV, v. 20.

tzaren adar bati egiten zayon ona, gorputz eta zuaitz guziyaren mese-dean izaten dala? Onratzen dedalarikan bada Oyarzun-go erriya, Euskal-erri osoa, Gipuzkoa batezere, gorputz bikañ edota arbola ederrak, onratuko bai ditut.

Dadukadan beste arrazoya da Oyarzuni diyotan naitasun garbi eta bereziya, ongi besterik egin ez diratelako neri ango jendeak beretara joan eta ayen artean, egon naizenetan gai bat edo bestegatik. Maite dedalako bada erri ura bere seme-alaba edozeñek bezelañen edo alatsu, nere maitetasunaren adieragarri bat berari emateko gogoa nedukan; eta obretan ondoena azaltzen dan ezkeroz egizko naitasuna, paper sorta bat letraz betetzeko adiña neke artu nai izan det Oyarzun-go gertaera nabarmenak erakutsiyaz eta bertako semerik ospatsubenak errenkadan izentatzen ditudala. ¡Gerenezko ezaguera berak erakusten baitu ondo egiten digunari baitaere ondo egiteko, eta eskergabekeriya gizatasunaren lotsagarri dala! Ar-beza bada Oyarzun-ek nere lan ñsiki au erregali edo oroipengarritzat.

Lan onetara mugirazi naun irugarren eta azkeneko arrazoya da, geyegi luzatu ez dezadan, laguntzea gure Probinziko jaun lenenkariyai beren asmo onak betetzen. Euskalege garbiyak edo Fueroak agindu erara, gure gaztedenboran urteoro eta erriyetan ñsandan egiten ziran gipuzkoatar aundikiko Batzarrak ordu gaiztoan aldegin ziguten ¡Nor legoken lengo denbora zar ayetan, orduko lege eta oitura santubakin! Utsune añ triste eta negargarriya nolerebait ordañdu nayan Gipuzkoa-ko gure agintari nagusiyak, erabakiya dadukate baitaere urteoro eta erriyetan ñsanda gordeaz euskal-festak edo joku alai batzubek egin ditezela, aspaldikó Batzar aundi ayen ordekoak bezela izan ditezen. Festa berri oyetan kanpo-gauza eta abere bikañenak azaldu bear dituzte euskaldunak, Probintziyaren gordairutik zerbait irabazi nai balute, era orretara bata-besteen leyan gipuzkoatarrak zaletu ditezen kanpolan eta ganadubetara. ¡Bejondayola bada Gipuzkoa-ko aginbide lenenkariyai izan duban asmaziyo onagatik!

Esan ditudan urtean beñgo euskal-joku garbiyetan baitaere gure adiera edo burubak gero ta geiago askatzeagatik, era berean eskañtzen ditu Probintziyak erregali batzubek buru-lanak obeki egiten dituzte-nentzako. Nai du beste gai batzuben artean, festak dituban erriyaren kondaira alik onena argibide sinisgarriyetatik ateratzea oraño euskaldunen ikasbiderako; eta Oyarzun-go dalako aurtengo ñsanda, Gipuzkoa-ko gure agintari nagusiyen gogoa da erri arzaz eta bere seme argitsubaz al ditekean zuzenena itzegitea.

Orra bada zertara noan ni denbora geiago galdu gabe, Oyarzun-go gertaera onrotsubak eta bertako seme sonatubenak gogorazitza: ez ordea diru edo beste zerozergatik, baizikan adierazi ditudan mugigarritik.

Milla zortzireun larogeita amazzpigarren urteko Mayatzaren azkeneo egunean.

Sarrera

Jainkoaren liburubetako batek diyo *ez dezagula otsaunditu inor bizi dan artean*,¹ edota nor-berak dakiyala edo bere aurrean. Ori da arrotu eta galdu ez dedin, aingeru gaiztoen antzera, bere buruba zerozertan dadukala, gerenez añ utsak eta ezerezak geradelarik. Egiyaren kaltean ere da bizi diranak gooratu nai izatea, alakoan leunkeriz eta lošin̄sez gauzak diraden bañon geyago esan oi diralako.

Ildakoak bai, mundutik ezkutatu ezkerokoak, berai dagokiyen adiña otsaunditu bear ditugu, ikasbideak eman zizkigutelako eta egiya ere orduban obeto edo zorrotzago esaten dalako. Orregatik Jainkozko liburubetan ateraldi au topatzen da: *Otsaunditu ditzagun gizaseme gloritsubak eta beren denboran gure guraso izanak*.² Jainko bera-
ren gogoak dalarikan beraz gure aurreko onak jasotzea, egite gozo orretara bertatik noa ni, gooratzan ditudala lenbizi Oyarzun-ek oso-osoa beti izan dituban jende prestubak eta izentatubaz urrena banaro erri artan jayotako umerik ospatsubenak.

Lan au guziya, egingo det bada puska bi.

LENENGO PUSKA

OYARZUN

I

Nun eta nola dan

Oyarzun dadukagu, edozeñek dakiyanez, beterrrian, Frantzi-aldean, Irún eta Astigarraga arteko bide zabalean eta erdi-erdiyan be-

(1) Eccli. cap. XI, v. 30.

(2) Eccli. cap. XLIV, v. I.

zelatsu. Eskuiko beste bide batetik daduzka naiko urrean Errenteriya, Lezo eta Pasayak, eta Donostiya ere ez urruti-urruti. Ondarrabiya ere berriz asko-asko ibilli gabe topatzen da ezkerreko alboan.

Jainko guzieldunak jantzi zuben Oyarzun-go ibarra eguerdialdean soro egiñik dauden zelai galantakin: an ta emen darizkiyo Bertandegi deritzayon ibaira dijoazen iturri eder eta erreka pizkorrak. Du izen ori ibayak, erriyan bertan jayo eta iltzen ere zalako Oyarzun-go lurrak alde-aldean Donostiraño zabaltzen ziran denboretan. Oyarzun deritzayo gaurdan egunean ibai orri, eta dijoa itsasora Errenteri eta Pasayak barrena korritubaz bertako urak ordu biko bidea. Pasayan iltzen dalako ibaya, baitaere erri onen izena eman oi zayo kristautasunetik amabosgarren gizaldiya ezkeroko onetan, bañon ez lenago. Iturri bat bada Urdabide edo Urdaide deritzayona, izen bereko etsearen mugapean, gaitz asko sendatzen ditubana eta sinistarazirik dadukana inguruko jendea iturri orretako urak bañon sendagarriagorik ez dala, arrimiñ edo piş-gaitzak kentzeko batezere.

Oyarzun-ek baitaere baditu bere inguru eta mugapean mendiyak, aundi eta chikiyak, guziz aberatsak batzubek, burni, zillar eta bestelako menastak ematen dituztenak. Ayamendi izena duana da sonatubena iru arrazoigatik: lenengoa, mendi arren arri batean jayotzen dalako agistiyan aiatatu dan ibaya: bigarrena, zulo asko eta aundiyak ditualako, beruna, zillarra eta beste menasta batzubek ateratzeko egin ziranak aspaldiko denboretan: eta irugarrena, chit goora egonik inguruko itsasuretan dabilztanentzat pozgarriya dalako.

Ballera asko ditu erri onek: Elizalde, Alzibar eta Iturrioz dirade aundiyenak; eta chikiyetan geyen aintzakotzat artzekoak Ergoyen eta Karrika dira. Lenbizi esan dedan ballera, Urkabe deritzayon mendi koşkorarren azpiyan dago eguerdialdera, eta bertan daudelako eliza, erri-echea eta kaleak ipiñi zitzayon Eliz-alderen izena. Baditu erri onek baitaere plaza, pelota-leku, ume-eskolak, estalpe eta beste gauza eta alderdi atsegingarriyak.

Ezaguturik bada nun eta nolakoa dan Oyarzun lurraren aldetik, beraren kondaira ikusi bear degu orañ, au da, bere bizilari izandakoen goora-beerak, ori dalako eta ez besterik nere egitekoa.

BLAS PRADERE.

(Aurrandetuko da)

1897

Euskal-itz jostaldien Batzarrea

(Euskal-fésten XVI-garren urtea)

OYARZUN ETA BERE SEME OSPATSUBAK

*Laudemus viros gloriosos et
parentes nostros in genera-
tione sua.*

(Eccli. cap. XLIV, v. 1.)

Otsaunditu ditzagun giza-seme
gloritsubak eta beren denboran
gure guraso ziranak.

II

Izena

Osoro gauza jakiña da, eskribitzalle guziyak ao batetik erakusten dutena, gure erresuma edo erreinu au, España, egon zala erromatarren mende Jesukristo mundura bañon askoz lenagotikan. Euskalerriya ordea azpiratu etzutela erromatarrak ezagun da ikustean galdu etzituztela euskaldunak, España-ko beste jendeak bai, zeduzkaten izkera ederra, bizimañ egokiya eta oitura garbiyak. Erromatarren uztarripean egon balira, gure asaba edo aurreko zarrak artuko bai zituzten, gaztelabak bezela, ayen izkuntza, biziera eta izate guziya. Gure egunetan ikusten ari geradena: artu gaituztelako erdaldunak beren mendeen, euskaldunon arteko batasun gabez, baitaere itsasten ari zaizkigu ayen izkera, bizimodu alperra eta oitura gaiztoak. Nere esana sinistarazitzen bai dute gaztelabetatik ikasi ditugun zenbait itz zikiñ eta lasaikeriyak ez

guchiyago. ¡Zenbat bañon obe ote genduban jakin ez bagenitu Me-rekin asi eta Dios, Kristo edo Santuren baten izenarekin bukatzen diran esaera aín nazkagarriyak! Izango ez genituban ere gaurdan egunean, Jainkoaren nayez, gaztelabak ipiñi nai izan dizkiguten lege pisubak, pechak batezere, eta okerreana dana gure mutillen soldadutza. ¡Ama gañoen negarra eta arrebak artzen duten tristura gure mutill eder eta guriyak soldadu dijoazenean! Bestela berriz eskubak bete urre diru eman bear baitire, baserri bikañ eta echalderik obenai betiko lur-joaziyaz. ¡Ay artu ez bagenituben euskaldunok erdaldunen jostaketa ichusi, dantza loi eta ibillera lotsagarriyak! ¡Eta zer gauza ona genduken ere letradu edo pluma-gizon guchigokin nekazari edo achurlari geyago echaldetan bagenitu! Oraiño izkera eta oitura berriyak esaten dauden ezkeroz gaztelabak mendean gauzkatela, lenago beñere eta iñungo izkuntza eta bizierarik ez izateak, esan nai du beraz, aspaldiko euskaldunak etzirala egon erromatar eta beste jende arrotzen katibutasunean.

Egiya dalarik esan dedana, baitaere ordea egi aundi bat da erromatarrak, Franzi-ra joan ta etorri zebiltzanean, egon aldiyak guchi edo geigo egiten zituztela Euskal-erriko erriberetan, eta ez guchiyena Oktabiano Augusto zeritzayon Erroma-ko errege aundiyak alderdi oyetara jo zubanean. Nere ateraldi onen sinisgarriyak asko eta asko daude: ala dirade beintzat, besteak utzirik, gure artean daduskagun zenbait bide, oyetan len topatu oi ziraden arri leun batzubek, lekun-lekun ikusten ditugun arma zarrak, dirubak eta bestelako gauza, erromatarrenak dirala esaten daudenak. Franzesen etorrerakin gertatu zana bera gertatzen ere da orretan. Menderatu ez baginuzten ere francesak gu euskaldunok ¿nork ez daki ordea Naparroa, Madrillera eta Portugalara zijoazen bidez atzera eta aurrera ibilli ziradela Gipuzkoa-ko ibarretan?

Zalanzarik gabe esan dezaket bada Euskal-erriyak baditubala, eta gure probintziyak ezguchiyena, erromatarrak, bertan ibilli eta egonaldiyak egindako siñale adieragarriyak: eta derizkiyot nik izatekotan Gipuzkoak erromatarren denborako erri edo bizilekuren batzubek, Oyarzun beñepeñ batere gezurrik gabe ayetakoa dala. Sinisgarriyak ematera noa.

Franzi-tik atzera-auurrera ibilli bear zuten erromatarrak, eta alegiñaz biderik laburrenetatik naiko baizuten; baitaere beraz Oyarzun-erako bideak artu bear zituzten, gauzak ichura dubanez. Beste aldera berriz leku gooyak edo mendi-gañak naiko ez baizituzten bizitzeko, aye-

tan ibiltzea neke aundiya dalako, baizik ibarrak edo ordeka zelayak Oyarzun dan bezela.

Jakintsubak diyote gañera lenago aitatu ditudan Ayamendiko zulo aundiya erromatarrak egiñ zituztela, bertako menastak, zillarra batezere, atera zezaten, eta gauzak ichura ere badu arrazoi bigatik: bata da, Jainkoaren liburu santu batek diyonez, erreinu onetan zeuden zillar eta urrezko meatzeaz erromatarrak jabe egin ziralako:¹ eta bigarrena da, mendi-zulo ayetan topatu izan diralako erromatarren denborako diru eta bestelako gauzchiak.

Zerozergatikan esaten da ere Julio Zesar Erroma-ko errege aundiya emaztea Oyarzun-go erriyan dagoala lurperatuba, eta dadukate oyarzuarrak orren sinisgarrirako emakumearen irudiko arri bat lenlengo letraz betea, eta irakurtzen degu liburu batzubetan arri ark esaltzen dituala Erroma-ko erregiñaren baten autsak.

Gizon aditubak erakusten dute ere azkenik Oiarso zeritzayola denbora zar-zarretan nik darabilkiyan erriyari, eta erromatarren gizaldiyetatik datorren izena dala ori. Gauzak ichura ere ala baitu. Oiarsu edota Oiartsu esatea adiñašen da Oiarso, aspaldi-aspaldiko izena; eta basotsuba edo basolekuba adierazten du izen orrek, izango ere zan bezela Oyarzun lenbiziko gizaldiyetan, eta ichasotik urrengo erriya zanean izentatuko zuten era orretara.

Dadukagu beraz gure Salbatzallea mundura etorri bañon lenagokoa dala Oyarzun-go ibarra, orañ bi milla urte bezelatsu bazala erri ori, eta ez nolana, baizik izen ta guzi. ¡Zer onra Oyarzun-entzat! ¡Erri guchi izango baitira Gipuzkoan orren zarrak! ¡Eta ainbeste goora-beera izan ditularik Oyarzun-ek gerra eta beste atsekabeak dirala eta ez dirala! Aurrerá ere bada Jainkoak gorde dezala.

BLAS PRADERE.

(1) I Machabæ, cap. VIII, v. 3.

1897

Euskal-itz jostaldien Batzarrea

(Euskal-fèsten XVI-garren urtea)

OYARZUN ETA BERE SEME OSPATSUBAK

*Laudemus viros gloriosos et
parentes nostros in genera-
tione sua.*

(Eccli. cap. XLIV, v. I.)

Otsaunditu ditzagun giza-seme
gloritsubak eta beren denboran
gure guraso ziranak.

III

Jatorriya

Aurreko itzaldiyan erakutsi dedanak ez du esan nai erromatarrek gure artera etorri bañon lenago Oyarzun-ik etzala, baizikan ordutik onera dubala guchiye naz, dadukan izena edo antzekoa. Euskal-erriyan erromatarrek azaldu ziraden aurrean ere oyarzuarrak baziradela, orañgo izenik onenean izango ez bazuten ere, argiro adieraziko det.

Oyarzun-go izkera beti euskara izan da eta beñere ez latîña, izan bearko zuban bezela erromatarrek balira Oyarzun-en lenbiziko bizilariyak. Edozeñek bai daki latîñez itzegiten zutela erromatarrek: beragatik ayen mende egon ziran jendeak, beste askoren artean gaztelabak, latîñezko izkuntza artu zuten, piškana-piškanaan aztu edo moldakaistu badute ere denborakin. Esan det len Oyarzun izena jatorriz euskaraz-

koa dala; erromatarrak beraz ipiñi ezin zeyoketen erriyari dadukan izena; eta bertako bizilari euskaldunai ikasita bakarrik deitu zeyoketen euskaraz Oiarso.

Beste aldetikan berriz zenbait liburu eta paper zarrai begiratu ezke-roz, arkitzen da España-ra lenbizi-lenbizi etorriyak, Euskal-erri onetatik sartzen ziradelarikan, Tubal zeritzayon bat izandu zala beste lagun batzubekin. Noe santubaren illoba chikiya zan Tubal, eta alderdi oye-tara jo zuban bere lagunakin, ujola izugarriyak munduba azpiyan artu zuanetik laster, au da, bi milla ta bosteun bat urtez Jesus mundura ba-ñon lenago, edota orañ lau milla ta geyago urte.

Gure probinzi onetatik sartu baziran España-ra aurreneko bizilari-yak, kondairatzalle batzubek diyoten bezela, Oyarzun lenbizikoetako erriya da nere ustetan. Ara zergatik.

Tubal eta bere lagunak izu aundiya izango baiziyen ichaso eta ibai zabalai, uraren bildurra ujolak ezurretaraño sarrazi ziyelako: beste al-dera berriz ikaratuko baiziran mendiko aldapetan lanegitea etzeduzka-telako orañgo lankayak: autu bear zuten beraz bizitzeko leku bat icha-so eta ibai aundiyetatik aldenduchuba eta ibarra, Oyarzun dan bezela.

Izatez ere Gipuzkoa-n nekez topatuko da Oyarzungo erriya bañon zarragorik, eskribitzalle zuzenai sinistu bear badiyegu. Dakiguna da Oyarzun-go eliz-nagusiya bañon zarragorik arkitzen ez dala Euskal-erri guziyan, ez beintzat añ sonaturik kristautasunaren aurreneko eunkiye-tan. Baitaere badakigu lengo denbora zarretan Ondarrabi, Errenteri, Pasaya eta or nunbait Donostiya bera ere Oyarzun-en puskak ziradela. Ichura baitago beraz, euskal-erri guziyetan zarrena ez badaere Oyarzun, beintzat bai zarrenetako bat badala.

Gure probinzi onetan geratu baziran bada Tubal eta bere lagunak, gizon aditubak diyoten erara, badirudi orduban Tubal-en odoletik da-tozela zuzenean oyarzuarrak, edota España-ra lenbizi etorri ziradenen urren-urrenekoak diradela, au da, alde-aldean orañ lau milla urtez atzerakoak. ¡O bada Oyarzun-go erriyaren jatorri luze eta inbidigarri-ya! ¡Oyarzuarren etorki eta arraza garbiya! Ez dezatela jarren! gaurko naspilla gaiztoakin beren odola loitu.

IV

Geroena

Denborak joan eta denborak etorri Oyarzun-i gertatu zitzayon erri askotan gaur ikusten dana ber-bera. Erri baten mugan edo ondoan lantegiyak eta jendea eroso bizitzeko beste bideren batzuben ipintzen badira, bizilari berriyak dijoaz noizki ara; eta ugariturik gero ta geyago jendea, len erri chiki edo muga ziranak erri aundi egiten dirade, jatorrizko erri-ama bera bañon aundiyoak eta ospatsubagoak. Oyarzun gendubalarik jatorriz, arestiyen zerbait esan dedanez, ingurubeta-ko erri-ama bezela, geroenean ordeba bere puska edo alaba ziran erriyak utzi zuten beren ama Oyarzun.

Osoz zan aundiya edota zabala aspaldiko denbora batzuben Oyarzun-go erriya, orañ bereala adieraziko dedanez. Pasaya-ko ibayari eta ichas muturrari Oyarzun-goak esan oi zitzayen amabostgarren gızaldiraño, kondairak diyonez. Pasaya eta Ondarrabiya bitartean dagoan Jaizkibel mendiyak, baitaere España eta Franzia arteko Bidasoa ibai sonatubak, jakintsubai sinisterra bagoaz, Oyarzunen izena zeramaten len. Bidasoa ibayaren urak artzen dituban Ondarrabi-ko ichas-iskiñari ere azkenik, Iger deritzayonari, lenago Oyarzun edo Oiarso zeritzayon. Ikusten danez beraz jakintsuben liburuetan Oyarzun-go erriyaren zabalera zan Ondarrabi-tik iya Donostiraño, geyago ez bazan ere.

Añ aundiya eta sonatuba zalarik Oyarzun denbora zarretan, geroago batean, edo orañ zazpireun eta berrogeita zazpi urte, bere mende artu zuban Donostiyak eta iraun ere zuan berrogei ta iru urte luzeetan Donostiya-ren aginpean.

Donostiya-ren nagusitasunetik irten zan bezelañen Oyarzun, arte-raño bere puska zanak, Ondarrabiyak, artu zuban azpiyan denbora guchiko bazan ere errege Alonso zortzi-garrenaren agindu batez. Denboren buruban berriz baitaere Errenteriya, errege Alonso amaikagarrren argibide batek eta *Oyarzun berriya-ren* izena artzen zubala, irten zan lengo Oyarzun zarraren aginbidetik: bosteun eta irurogeita amazapi urte dira gertatuzala ori. Ondarrabi eta Errenteriya jendez beterik, zeduzkaten lantegiyai eskerrak, ez baizeuden Oyarzun bañon guchiago edota bere zatiyak bezela izateko, eta bai aundiyoak izan nayari: beragatik urratu nai izan zuten Oyarzun-go erriyarekin zedu-

katen uztarriya eta egin ziraden lenago ama zutena bera bañon aundi-yago. Seme-alabakin gertatu oi dana beren buruben diña egiten diradenean: gurasoen aginbidetik irteten dira eta gurasoak bañon obetoago edo arişago bizi balirake, baitaere beren kontura edo mende gurasoak iduki nai izaten dituzte.

Oyartzun-go erriyak nekazaritza onratsu bat beste bizimañik izan ez dubalarikan, esaera baterako, ez beintzat Donosti, Ondarrabi eta Errenteriyen bezela ots aundiko lantegirik, eta beregatikan egon izan-du da beste erri ayek bañon ezkutubago eta išillago. Ez baitu kalterik izan orrekin Oyartzun-ek, bada beragatik iraun ere du erri ayetako zenbait izkuntza lotsagarri eta gaiztakeriz kutsutu gabetanikan, eta lengo euskaldun zarren antz geyago daduka, baitaere gizatasun irmeagoa.

Aitatu ditudan iru erriyak bañon guchiyago izan badaere Oyartzun azkeneko eunki oyetan, egon nai izan etzuten oyarzuarrak beste erri-yen mende, are guchiyago denbora batean Oyartzun-go lurrak ziradenen mende, eta irten ziran al zuten lasterreña erri ayen aginbidetik, gelditzen ziradelarikan beren buruben jabetasunarekin. ¡Nor bere diña edo burubaren jabe izatea onragarri baita!

BLAS PRADERE.

(Aurrendetako da)

1897

Euskal-itz jostaldien Batzarrea

(Euskal-fésten XVI-garren urtea)

OYARZUN ETA BERE SEME OSPATSUBAK

*Laudemus viros gloriosos et
parentes nostros in genera-
tione sua.*

(Eccli. cap. XLIV, v. I.)

Otsaunditu ditzagun giza-seme
gloritsubak eta beren denboran
gure guraso ziranak.

V

Jaungoikoa

Onragarririk aundiyena Oyarzun-go erriyarentzat da beti izan eta dadukan Erliijo-santuba. Edozeñek bai daki erlijiyotsubak diradela oyarzuarrak. Leengo denboretako oyarzuarragatik ere oriñen da geyen-geyena dakiguna edota zalanzarik guchiyyenarekiñ gertaerakiko liburu zarretan arkitzen dana.

Jakintsu askoren esaera da egizko Jainko bakarra besterikan ezagu-tu ez dutela beñere euskaldunak. Judubak ez, beste mundu guziyak gezurrezko jainkoak aitortzen zituban denbora zar ayetan ere, Euskal-erriko jendeak zeruko Jaun bat baizikan ezagutzen etzuten. Ateraldi onen sinisgarriyak ematera noa. Kristautasuna bañon askoz lenagoti-kan ere Jaungoikoa esaten zuten beti euskal-errikoak beren esturasun

eta goora-beera guzietan, ez beñere *jaungoikóak*; bada dirudi nai-taere gure izkeran jainko askori ezin otsegin leyekela. Orrezaz gañera eguzki, illargi, abere, zuaitz eta beste zer nai gauza ustelkorrai ez bai dagokiye *Jaunaren izena*; eta gizon edo emakume aundiye nagatik ere goiko Jauna esango ez baita: beraz Jaun-goikoa esanarekin beti euskaldunak, garbiro adierazten bai dute zeru-lurretako Jaun aundi eta bakarra beste jainkorik ezagutzen ez dutela. Eta azkenik: jende arrotzen izkuntza eta oiturakin kutsutu etziran ezkeror aspaldiko euskaldunak, jatorriz zetozkiyen biziera eta gauzai eusten ziyeela; jainko gezurrezkoak ere guchiyago itsatsi zitzaiezketen, zekiyelako ongi animako sinismen eta gayai ere obeto eutsi bear zitzaiotela, eta gure lenengo aitaundi Tubal zuzenari adituko bai ziyoten osoro maiz Jainko bat bañon geyago eziñ izan zitezkeala.

Diyotenean beraz gaztelauak eta beste jenderen batzubek ere bai, beste lekubetan bezela Euskalerrriyan ere illargiya edo beste zerozer gai desengikorrak jainkotzat genduzkagula lengo denboretan, egiya ez bai diyote. ¡Zeiñ guchi ezagutzen gaituzten! ¡Eta gure izkera zar eta garbiya ere guchigo ezagutzen baitute!

Diradelarik ordea oyarzuarrak jatorriz Tubal onaren urrenekoak, beste euskaldun asko bañon obetoago, gooyan esana daukadanez; ustez beraz Euskal-erriko beste askok bañon zuzenago oyarzuarrak Jainko bakar bat aitortu bear zuten kristautasunaren aurreko gizaldietan. Eta nere ateraldiaren alderako baitaere beste adieragarri bat badet, eta da au: Euskal-erriko zenbait lekubetan osoro dago griña makurra sorginkeri eta aztikerietan sinisteko, eta da ori siñalea beren aurrekoak ere alatsu izango ziradela, eta jainko gezurrezkoen sinismenerako arrisku bat baita makurrera ori: ez dirudi ordea oyarzuarrak izan dutela aitatu dedan griña, alaiñokorik ez beintzat: beste euskaldun askok bañon zuzenago beraz jarraituko ziyoten beti oyarzuarrak egizko Erlijio santubari. ¡Artan ditzala gero ere gure Jainkoak!

VI

Kristautasuna

Saturnino obispo santuba degu Jesus-en lege gozoa aurren-aurreneko Euskalerrriyan adierazi zubena. Franzi-ko Tolosa-tik etorri zitzai-gun, alde-aldean Apostoloak artean bizi zirala. Ikustean euskaldunak

gizaseme santu arrotzak esaten ziyena ondo zetorrela arteraño berak sinistu zutenarekin, eta antz-emanik Saturnino-k erakusten ziyen Erlijioak egizkoa izan bear zubala, añ gauza egoki eta arrigarriyak ditualako, baitaere Santuba berak penitenzi eta mirari aundiyak egiten zitubalako, neke gabe edo bereala eta pozik kristautu ziran.

Saturnino santubak, ibilli-ibilliyen Euskalerriya kristautzen, ordu-ban Iruña eta gaur Pamplona deritzayon erri aundira jo zuban. Erri onetan beste chit askoren artean Fermin izeneko aundiki bat batayatu zuan santubak, geroenean baitaere apezpiku edo obispo egiten zuala. Fermin bigarren obispo santube degu bada Saturnino-ren urrena euskaldunai kristautasuna sarrazi edo adierazten ibilli zana. Santu iruñar onek korritu zituban egiñal guziyan euskalerriyak fedearen argiya baztar guziyetara zabaldubaz, baitaere zeetubaz Saturnino maisu santubak bere lasterkako ibilleran osoro erakutsi gabe utzi zituban ikasgayak.

Euskaldunetan fedearen argiya lenbizi izan zutenak oyarzuarrak dira; eta lenbizikoak ez balirakere, bai ordea aurren-aurrenekotakoak badira. Ona emen arrazoyak. Franzi-ko Tolosatik etorri baizan Saturnino santu misiolariya; bestetikan berriz biderik labur eta egokiye-na Oyarzun-dik zuan, erririk sonatubena bezela denbora artan; dirudi beraz oyarzuarrak izan bear zutela Euskalerriyen lenbizi fedea artu zutenak. Dakiguna da gañera, Oyarzun-go eliz-nagusiya bañon zarragorik ezagutzen ez dala euskalerriyetan, eztaere añ ots aundikorik aurreneko eunkidetan. ¡Eliz artara biltzen baziran izkiña guziyetako euskaldunak ziñeztu bear zutenean eta bestelako egiteko nabarmen batzubek zerabizkitenean!

Baitaere baderizkiyot Jesukristoren lege garbiya euskalerriyetan ugaritsubena Oyarzun-en adierazten zala kristautasunaren asieran. Arrazoi bigatik ori: bata da, zedukan ots aundiyarekin errazago joan zitezkelako bertara misiolariyak: eta bestea, Franzi-ondoan dagoalako. Emango ere ditut sinisgarriyak. Saturnino santuba urte guchiren buruban atzera Franzi-ko Tolosa-ra biyurtu zan Salbatzallearen izenean odola išuri eta biziya eman zezan. Santubak beraz, Franzi-tik onunzkoan bezela arunzkoan ere bidez, itzegingo bai ziyen oyarzuarrak. Bigarren misiolari Fermin santuba ere, ibilli-ibilli egin ta gero euskaldun artean, Franzi-ra jo zuban, baitaere Jesus-gatik iltzera Amiens-ko erriyan. Oyarzun-dik igaroko baizan ustez, erakusten zitzela egonal-diren batean ango bizilariyai Ebanjelio-ko egi atsegingarriyak.

Saturnino eta Fermin santúbak ereindako azi ederrak laster eta ugari eman zituban ondoren gozoak. Jesus-en uztarri leuna zalapartan eta bata bestearen leyan artu zuten oyarzuarrak, beñere ez uzteko. Erromatarrak eta beste jende arrotzak indarrez ezin menderatu izan zituzten euskaldunak, biguñki katibatu zituban Jesus onak bere legearekin. ¡O gure Erlijio santubaren egokitasun arrigarriya! ¡Eta mundu guziyak ez ezagutu bear bera!

BLAS PRADERE.

(Aurrandetuko da)

JUEGOS FLORALES EUSKAROS EN SARA

Confirmando la noticia, cuya publicación dimos oportunamente, añadiremos hoy, que los Juegos florales que celebrará este año en Sara la Asociación vasca de los Bajos Pirineos, se verificarán el lunes 13 de Septiembre.

Las fiestas se celebrarán bajo el patronato del Ayuntamiento, preparándose con dicho motivo grandes y variados festejos populares.

El comité ha decidido aprovechar esta ocasión para dedicar una lápida conmemorativa al popular y tierno poeta euskaro Elissamburu, á semejanza de la que acaba de colocar allí á la memoria de Mr. Antonio d'Abbadie, el último Congreso Etnográfico-histórico de San Juan de Luz.

Se pronunciarán discursos en bascuence, francés y castellano por los delegados de dicha Asociación euskara francesa, y serán objeto de entusiasta análisis las hermosas obras literarias de los inolvidables Axular, Etcheberri, Harismendi, Haramburu y Diturbide, del pueblo de Sara.

Un orfeón euskaro realzará dicha fiesta que se verificará en la plaza de la Alcaldía.

Los Ayuntamientos de Vera, de Baztán y de diferentes pueblos nabarros fronterizos, han prometido su cooperación.

Se espera que se presentarán los más afamados bersolaris y bailarines bascos franco-españoles.

sensibles ausencias. La electricidad en sus variadísimas aplicaciones ha extendido considerablemente el campo manufacturero, y es de esperar que vencidas las dificultades grandísimas del aprendizaje fabril, continúe cada día la provincia el camino de su progreso con mayor fe en su brillante porvenir.

Enviamos nuestro parabien más cordial á los Sres. Romero, Goicoa y Camio, organizadores del bonito certamen easonense.

PABLO DE ALZOLA.

Bilbao, 7 Septiembre 1897.

1897

Euskal-itz jostaldien Batzarrea

(Euskal-fésten XVI-garren urtea)

OYARZUN ETA BERE SEME OSPATSUBAK

*Laudemus viros gloriosos et
parentes nostros in genera-
tione sua.*

(Eccli. cap. XLIV, v. I.)

Otsaunditu ditzagun giza-seme
gloritsubak eta beren denboran
gure guraso ziranak.

VII

Patroya

Oyarzun-go kristautasuna oztu etzan denborarekin, baizikan gero ta geigo indarra artzen joan zan eta egunetik-egunera ugaritzen. Begiratzen bazayo landare bati bear bezela, goora dijoa beti, baitaere sendotu eta adarrak botatzen. Eliza bat egin eta autu zuten bezelako Patroya autu ezkerok ezin oztu zitezen oyarzuarrak.

Oyarzun-go eliz aundiya bañon lenagorik topatzen ez da, ingu-

rubetan ez eze, Euskal-erri guziyan ere. Eliza beraren eskuiko aldetik arri leun bat dago paretan ezarriya, diyona urrezko letrak in nik orañ esan dedana, eta letra ayeke gezurtatzea iñori buruatzin etzayo, ezingo dalako noski.

Osoro zan gañera sonatuba oyarzuarren eliz nagusiya kristautasunaren lenbiziko gizaldietan. Eliz orretara zijoazen euskaldunak, urrutichokoak ere bai, Jainkoa-ri emandako itzak betetzera edota bertako Patroi santubaren bitartekotasuna billatzera. Eginkizun bat edo bestegatik baitaere aundikiyak, apezpikutarañoko guziyak, billdu oi ziraden Oyarzun-go elizan. Au guziya dago esaten arestiyen aitatu dedan arri leuna, eta beste aldeko gauzarik iñork ez diyo. ¡Oyarzuarren elizara ez baiziran euskaldunak era orretan joango beste lekubetan eliz asko izan bazituzten, edota Oyarzun-go eliza, besterik ez bezela, ospatsuba izan ez bazan! Degu beraz eliz au Euskal-erriyan lenbizikoa, aurrenekotakoa beintzat bai, baitaere lengo denbora zarretan sonatubena.

Ikustean oyarzuarrak beren elizara denboraz-denboran alako jendetzak zijoaztela, berotzen ziran ez guchi zedukaten fedean, errekiñakin subak indarra artzen duan bezelañen. Eta oraindik geyago berotzen ziran begiraturik ongi beren ispillu eder Esteban Patroi santubari.

Eziñ aukeratu zezaketen oyarzuarrak patroi edo Jainkoaren bitartekotzat Esteban ebanjelariya bañon santu egokigorik. Santu au da juderriyan lenbizikoetan kristautu zana, euskalerrriyan oyarzuarrak bezela. Jesus aitortu eta bere izenean lenengo biziya eman zubana da Esteban santuba arrikada artean; baitaere oyarzuarrak izandu dira beti aurrenekotakoak Erlijijyoko gauzen alde, arrikada edo atsekabeak eramanez izandaere. Esteban santubak bereala izandu zuan sona aundiya mundu guziyan, oyarzuarrak ere bai euskal-erriyan.

Oyarzun-go elizak badu bere onez Patroi santubaren kutsu aundi bat, ezurtzar bat, leku guchitan bezelakoa, eta gañetik urreztuba dagoan zillarrezko ontzi ederrean daduka gordea. Seingo-ko Manuel jaunna zeritzayon apaiz oyarzuar batek ekarri zuan Erromatik beste santukutsu batzuekin batera bere erritarren fede eta erlijioya geitu zitezen. Sinismen osoan daude oyarzuarrak Santubaren gorputzeko puska onek egin izan ditubala mirari aundiyak. Gooyan esatia daukadan arriya berak diyo denbora zarretan Oyarzun-go elizak zuban omena, zala bere Patroyak mirari asko eta aundiyak egiten zitubalako.

Oyarzun-go jendearen sinismen ori ondo dator Agustín santu añ jakintsubak diyonarekin. Bere esaera da liburu asko eta aundiyak bete

ziradela Esteban santubaren kutsubak egin zituzten gauza arrigarriyakin. Bi urte eskasetan bakarrik, diyo, irurogeita amar mirari gertatu ziradela bera bizi zan lekuban, Iponako erriyan, eta ingurubetan.¹ Arri-tzekoa ez baita beraz Oyarzunen ere mirariyak egitea Santubaren ezur-rak, edo kristautasuna ere geyago zabaldu zediñ ingurubetan, edota oyarzuarren fede biziari zegokiyelako.

Aintzakotzat iduki dezatela bada oyarzuarrak beren elizan dadu-katen puska santuba eta bere ikusi edota ikutzean sutu ditezela San-tubaren antzekoak beti izatera, gorputz ta animako garbitasuna gor-detzen batezere, gaizkilleai barkatzen eta Erliyyoaren aldera jokatzen gaiztoen beldur gabe. Al protestanteen izena duten erdi-kristaubak añ begiramentu aundiyan badauzkate Lutero fraile gaizto zanaren eskri-bitzeko pluma eta errezoetako liburu bat; eta ingeles batek Lutero beraren ortza bategatik sinistu ere ezin ditekanean adifña diru eman ba-zuan, gazetak esan zutenez, ¿zenbat geingo oyarzuarrak maitatu bear ez dute Esteban bezelako santu ospatsubaren ezur puska? Esan nai di-yet bada Oyarzun-go kristau leyalai Agustin santubak Esteban doat-suaren kutsubak lagun bati biraldu zizkionean esan ziyona: «Esteban santuaren kutsubak or dituzu, eta onratuko dituzu bear bezela.»

VIII

Irmotasuna

Gipuzkoa-ko kondaira edo gertaerakiko liburubetan irakurtzen da-nez beti izandu dira oyarzuarrak jende pizkor, indartsu eta eramanko-rra. ¿Nor eta nun oyarzuarrak izan diraden bañon geyago eskulan eta ibilleretarako?

Denbora guzietan Oyarzunen ezagutu izan diran lankintzai begi-ratzea asko da neri arrazoi emateko. Aurren-aurreneko oyarzuarrak nekazaritzan galanki ari bear izan zuten. Oyarzunen izena bera dago esaten, aurretik zerbait adierazi dedanez, baso utsa zala erri guziya asieran, edota lenbiziko bizilariyak bertan jarri ziradenean. ¿Zenbat lan eta neke egin bearko etzituzten bada orduko oyarzuarrak beren bizile-ku edo ibarra ainbeste soro aundi eta ederrez betetzeko? Mundubaren asieratik lasterreko jendeak nekazariyak baiziran, liburu santu eta bes-telakoetan irakurtzen degunez: baitaere beraz aurreneko oyarzuarrak ala izan bear zuten.

(1) De Civit Dei, lib. XXII, cap. VIII.

Neke aundigoko lana izan dute aldi batzuetan Oyarzun-go gizasemeak lurpetatik menastak ateratzea. Esana naiz menasta asko arkitzen dirala Oyarzun-go mendiyetan, burniya ez guchiyena. Zerbait aitatuba ere nago Ayamendi deritzayon batean chit lur-zulo aundiyak daudela, beruna eta zillarra ateratzeko erromatarrek ustez egin zituztenak: oyarzuarren laguntza gabe orden ez baizituzten lan ayeke egingo erromatarrek edo beste edozeñek. Geroenean ere bai denboraldi luzeak igaro izan dituzte Oyarzun-go gizasemeak, berenez edo bestek agindurik, lur ayetatikan zillarra eta beruna atera nayan. Eunkida onen ogeita zazpigarren urtean alkarturik aditu batzuek, milloi bat erreal eman zuten gai berean sayatzeko, bañon alferrik esateko, bada ez zillar eta ez berun, aintzat artzekorik, topatu etzan aspaldiko lurpe ayetan. ¡Erromatarrek edo ziranak zirala ondo chupatuko baizituzten! Baitaere geroñeagoan aritu ziraden oyarzuarrak beren mendiyetan arrikatza ateratzen eta gaurdan egunean ere noiznai aditzen da badiardutela mentzeetan lanean. ¡Eta lan oyeke gogor eta nekosuak baitira! ¡Lan oyetan aritu bear dutenak beraz jende pizkor eta eramankorra izan bear baidute!

Da oraindik lan nekosuagoa eta indar geyago eskatzen dubena olakintza. ¡Arrua askoko malluba erabilli bear izaten bazuen olagizonak eskumakilla bat bazan bezela! Lengo denbora zarretan olagizon asko zan Oyarzunen: erri onetan adiña Probinziko beste erri guchitan izango ziraden. Euskalerriko lege edo Fuero-etan ere Oyarzungo olakintzaz itzegiten da; eta ori da siñalea olagizon oyarzuarrak ospatsubak zirala.

Arrazoi bigatik ziraden ainbeste olakintza Oyarzunen aurreko gizaldi edo eunkidetan: bata da, burni menasta asko zalako orduban, erriyan bertan batzubek eta Probinzi-ko beste mendiyetan ez guchi: bigarren arrazoya da, burni lanetarako gaur dauden lantegi izugarriyak ezagutzen etziralako, urrutian ez bazan. Oyarzuarrak beraz indartsuak edo irmotasun aundikoak izan bear baizuten.

Eskulen eta ibillera guzietarako izandu dira oyarzuarrak jende pizkor eta ezertakoa. Beragatik ikusi dirade aien artean baitaere pelotari ederrak denboraz-denboran. Gai orretako gertaera bat esatera noa gaurko gizaseme oyarzuarrak pelota-jokura gogotu ditezen, dalako joku ori gorputzaren chit pizkorgarri eta gaitzik guchina dubena. Eun eta irurogeita amazapi urte bezelatsu dira gipuzkoatar eta naparren arteko pelota-joku bat Ernani-ko plazan izandu zala. Kolchoirañoko

guziya ernaniarrak guretarren alde leyotatik zinzilika ipiñia zedukaten. Naparrak iyiya irabazi zutela jarri ziran, amaikarako amar tanto edo joku-aldi zituztela, eta gipuzkoatarrak bitartean sei bakarrak zeduzkaten. Etsi zuten oyek galdu bear zutela eta naparrak biraldu zituzten beren erriyetara mandatariyak irabazi zutela esanaz. Baña eta ¿zer gertatu zan? ¡O jokuben goora-beera arrigarriyak! Erribera zeritzayon mutill gazte oyarzuar bat miñaren-minez jarri zan pelota bota edo saktzen, eta aĩn joku estu eta larriya bereala ziplatu ziyeen naparrai guretararak. ¡Bejon zeyela oyarzuar mutill eta aren lagunai! ¡O eta gaur dan eguneko zenbait jostaketa ichusi eta ibilli lasayak utzirik baleukate oraño euskaldunak denbora bateko griña pelotarako! ¡Zenbat bañon lukete obe!

BLAS PRADERE.

(Aurrandetuko da)

Noticias bibliográficas y literarias

Euskal-erriko Perrechikuak ó *Los hongos del país basco* se titula una obra que hemos recibido, escrita por nuestro paisano D. Telleforo de Aranzadi, Catedrático de Farmacia de la Universidad de Granada.

El objeto principal del libro, aparte de prestar un señalado servicio á las ciencias naturales, ha sido el de distinguir las setas, hongos y perrechicos venenosos de los inofensivos.

Acompañan al texto, que es un magistral tratado de botánica del país, en lo que á hongos se refiere, un atlas con 41 láminas cromolitografiadas, que sirven para distinguir perfectísimamente las diversas clases de hongos, por su color, forma y propiedades.

Con la publicación de la obra citada ha prestado el señor Aranzadi un señalado servicio al país.

Se vende en las principales librerías al precio de 15 pesetas.

El padre del ilustre munguiense Fray Francisco de Bilbao reside en Munguía; y su hermano D. Ignacio ocupa el cargo de sobrestante en la fábrica de San Francisco, del Desierto.

Reciban ambos nuestra felicitación así como también la villa de Munguía.

1897

Euskal-itz jostaldien Batzarrea

(Euskal-fésten XVI-garren urtea)

OYARZUN ETA BERE SEME OSPATSUBAK

*Laudemus viros gloriosos et
parentes nostros in genera-
tione sua.*

(Eccli. cap. XLIV, v. I.)

Otsaunditu ditzagun giza-seme
gloritsubak eta beren denboran
gure guraso ziranak.

IX

Gerrak

Eskulanerako azkarrak eta ibillkari onak bezela, baitaere mendimutil egokiak eta gerrari prestubak izandu dira beti oyarzuarrak. Estu egon danetan gure Erlijiyo santuba, soldadubak artuko lituzkenean: Españako erregea euskaldunetatik laguntza nai izan dutenetan: gure ama Gipuzkoa bere etsayen kontra ume gerrariyaz beartu izan danetan: eta itz batean esateko, nun eta noiznai euskaldun irmo eta bular-detsuben premiya izandu danean, laguntzeko aurrenekoetakoak izan dira beti oyarzuarrak. Oyarzun-ara aurrenengo eraman oi dira beti begiyak esturasunetan, añ sona aundiko erriya zalako len, eta bere semeak jenderik indartsu eta leyalenetzat daudelako orañ. Sinisgarriyak emango ditut.

Esan noan Euskal-erriya menderatu etzutela erromatarrek eta beste jende arrotzak, eta ori zan euskal-umeak gogor egin ziyeelako, oyarzuarrak ez guchiyena, Franzi-aldetik zetozenai batezere, orduban geyenetsu aintzat zeudenak oyarzuarrak ziradelako, ikusiya dadukagunez.

Pelayo jaun aundiyak Asturias-ko mendiyetan kristaubak bildu bazituban moroai erasotzeko, baitaere oyarzuarrak an zituban beste euskaldunakin batera. Katolikoa edo fededuna zeritzayon errege Fernando bostgarrenak euskaldunak nai izan bazituban moroai beren azkeneko erri aundi Granada kentzeko, an ere oyarzuarrak baziran. Portugal-ko errege Alonso bostgarrenak eta Franziko Luis amaikagarrenak alkar-artu zuten Fernando jauna eta Isabel andrandiya, gure errege-erregiñak katolikoak, erregetzatik botatzeko. Etorri zan bata Estremadura-tik Burgos-ko ondoraño ogei milla ta geiago gudari edo soldadukin; eta bestea Gipuzkoa-ko mugaetatik berrogei millako martizti edo gerrari-taldea berekin zubala. España-ko soldadubak ordea, gipuzkoatarren irmotasunez geyena, etsai ayek guziyak garaitu zituzten, eta garaitzalleen artean baziran Oyarzun-go mutillak ere.

Irureun eta amabostgarren urtea da aurten, ill onen ogeita bederatzitik amarrera bitarteko gauba, eraso ziyeela gipuzkoatarrek lau-bost milla franzes eta alemanai Irun-en, Marzial santuba deritzayon lekuban; baitaere guretarrek garaitu zituzten franzes ta aleman ayek kentzen zitzela zazpi bandera edo guda-zapiyak eta ekarri zuten sutunpadi edo artilleri guziya. Garaipen ori ordea Anbulodi-ko Migel oyarzuarrari eta Azkue-ko Juan Perez irundarrari zor zitzayen geyena.

Urte ber-bera zan eta illbelzaren amaikagarren eguna: seireun franzes Aeza-ko Juan zeritzayon bat buru zutela Oyarzun-ara joan ziraden gaubaz eta iñork uste etzubala; bañon agudo iges-egin bear izan zuten franzesak, irutatik bi bezela galtzen ziradela. Eta ¿nork aditzera ez du lengo gizalduyaren azken-aldera berreun mutill oyarzuar leyalak izan zuten sona franzes errepublikano gaiztoai erasorik egiten zituen mesedeagatik?

Baitaere eunkida onetako iru guda edo gerraetan nabarmenenak bezela izan dira oyarzuarrak. Lenengoa zan franzesak saldukeriz España-n sartu ziradenekoa. Irun-go Marzial santubaren mendiyen, beste denbora batean bezela, baitaere oraño aldiyan oyarzuarrak beste lagunakin zapaldu zituzten franzesak. Urrengo nabarmendu ziran oyarzuarrak geron arteko gerrate tristean, kristino eta karlisten arteko auzi

gogorrean, zebiltzelarik Oyarzun-go semeak karlisten alderdiyan, zuzenena zerizkiyotelako.

Irugarren nabarmentasuna izandu zuten oyarzuarrak, erregetza gabe España gelditurik, errepublika ipiñi zanean; artzen zutela oyarzuar geyenak karlisten bandera.

Oyarzungo erriya añ nabarmena izan zalako gerraetan, Euskal-erriyan beste guchi bezela, neke asko eta atsekabe aundiyak eraman bear izan ditu. Naikoa da jakitea amabostgarren gizaldiyaren azken aldera, edota orañ lareun eta ogei ta bat urte atzetikan, Oyarzun-go erririk geyena erre zutela francesak, irutatik bi puska bezela beintzat bai. Eta gero batean, au da, orañ berreun eta berrogeita emeretzi urte, baitaere francesak berreun eta berrogei ta zazpi eche eliz-nagusiyarekin batean erre zituzten. Eunkida onetako gerraetan nekarazi zuten erri ori erre-tzen ziyozkatela baserri-echeak ez guchi-guchiere.

Gerrarik ez dala ordea ¿oyarzuarrak bañon paketsuagoak nun? Legoya bezela da oyarzuarra, onean ona eta charrean charra, beartzen ez badute biotz-beraa eta burrukan gogorra.

Nai dakiyola Jainkoari berriz armakiko gerrarik ez izatea, odol batetokoen artean oraindik guchiyago, euskaldun eta españatarrak geraden bezela.

X

Eskutarma

Oyarzun-go erriyak osoro du eskutarma pollita. Erdi-erdiyan gaztelu baten irudiya daduka eta gaztelubaren gañean koroya, chapela buruban bezela. Gaztelubaren bi aldamenetan daude beetik-goora osto ederrakiko arbol-adar bana eta arbol-adar oyek alde banatan eta erdi lekuban izar bana daduzkate. Eskutarma onen adieragarriyak bereala esango ditut.

Gaztelubaren irudiyarekin gauza bi adierazi nai dira: bata da, gure ama Gipuzkoa-k chit izan dubala prochugarriya gaztelu baten antzera, Oyarzun-go jendea. Franzi ondoan dagoalako Oyarzun, bertako bizilariyak gogor egin bear izan diyee beti francesai eta beste jende arrotzai, galerazten ziyeela frankotan nai zuketena egitea eta atzeratzen ere zituztela gure Probinzia-tik. Denbora guzietan, amaseigarren eunkidan batezere, Ondarrabiya urte bitan etsayez inguraturik egon za-

nean, Oyarzun-ek bere ama Gipuzkoa-ri egin zizkiyon mesedeak adierazten ez da erraz, len zenbait esana banaiz ere. Arrazoiz darama bada Oyarzun-go erriyak bere eskutarman gaztelubaren irudiya gure Probinzia-ri jende arrotzaren kontra eutsi izan diyon ezkeroz, erri bati gaztelubak eusten diyon erara.

Oyarzun-go eskutarmak dadukan gaztelubarekin baitaere adierazten da, aspaldiko gizaldiyetan erri orrek mendicho batean iduki zuan egizko gaztelu gogor bat, Beloaga zeritzayona, eta Gipuzkoa-ri erbeste-ko etsayen kontra ainbeste prochu ekarri ziyona. Beloaga-ko gaztelu ori erromatarren denborakoa dala esan nai dute jakintsubak. Dakiguna da osoro dala aspaldikoa eta oyarzuarrak erregaliz bezela errege Alonso bederatzigarrenari utzi ziyotela. Desegiñik denborakin gaztelu ori, siñaleak baizik ikusten ez dirala gaur, beraren oroipengarrirako gaztelubaren irudiya ipiñi zan erriko eskutarman.

Gaztelu gañean koroya idukitzeak esan nai du España-ko erregeen mende edota ayen onerako zedukatela oyarzuarrak Beloaga edo Feloaga-ko gazteluba, bada bi era oyetara otsegiten zayo. Koroya gaztelu gañean egoteak adierazi nai ere du erregeen esker ona edo aitormena oyarzuarrak egin zizten mesedeagatik, Beloaga-ko gaztelubarekin geyena. Dago bada esaten gaztelu gañeko koroya, Oyarzun gaztelu ta guzi España-ko erregeen mende jarri zan ezkeroz, baitaere erregeak beren kontura artzen zutela erri leyal ori. Oyarzun orregatik aintzakotzat egon da erregeen artean ere, eta ona emen sinisgarri batzuben. Orañ zortzireun eta larogei ta amar urte Naparroa-ko errege Sancho aundiyenak izentatu zuan *Oyarzun-go ibarra*, asteraño Oiarso edo Oiarso zeritzayona. Ondorengo beste errege naparrak eman ziyeen oyarzuarrai berenez izateko eskubidea iñoren mende egon gabe, ballera guziyak, Orereta ere bai, orañ Errenteriya deritzayoguna, berekin zituala. Eta geroenean, aurrena Donostia-ren eta urrena Ondarriaren mende egon bazan ere, gooyan esan bezela, azkenean ordea gazteluetako errege Alonso zortzigarrena eta irugarren Fernando santubaren agintez gelditu zan berriz Oyarzun bere burubaren jabe. Errenteriyak ere berandugo batean, *Oyarzun berriyaren* izenarekin artu zuan mendean lengo Oyarzun zarra, errege Alonso amaikagarrenaren lege batez, esan noan bezela beste itzaldi batean; bañon baitaere errege Juan bigarrenak amabostgarren gizaldiyan, edota orañ lareun eta berrogei ta lau urte, agindu zuan Errenteriyaren katibutasunetik irten eta bizi zedilla Oyarzun bere gisara. Aintzakotzat iduki baitute beraz

Españaako erregeak Oyarzun-go erriya. Guchigotarako ere etzan.

Gaztelubaren bi aldetako arbol-adar ostotsubakin, oyarzuarrak bi eratara irabazi dituzten garaipenak adierazten dira: bata da gerraetan eta bestea legeetan. Sinisgarri bi daduzkat, liburubak diytenez gañera, oyarzuarren gerraetako garaipenak adierazteko. Da lenengoa, eliza nagusiyaren Epistola aldetik orma edo pareta batean oyarzuarrak ipiñitako arriya aballa eta lanzakin, beren aurrekoak irabazi zituzten gerra gogorren oroipengarrirako. Edozeñek baidaki aspaldi-aspaldiko gerraetan aballa, lanza edo mutur batean burniyarekiko makillak, eta oyen antzeko armak izaten ziradela. Bigarren sinisgarriya da, mayatzeko Pazkoa irugarrenean armakiko gizaseme oyarzuar pilla batek egin oi zuan pesta antz bat urteoro, franzes eta jende arrotzai irabazitako gudaen gogoangarrirako.

Oyarzun-ek legeetan izandu dituan garaipenak dirade, irteerak, beñ Donostia-ren urrena Ondarrabia-ren eta ondorenean Errenteriya-ren mendetik. ¡Ez arrazoirik iduki ez balu Oyarzun-ek! Errenteriya-ren katibutasunetik irteten eraman zuan neke eta denborarik geyena, eun eta ogei ta amairu urte.

Gaztelubaren aldamenetako arbol-adar ostotsubak ondoan eta erdilekuban daduzkaten izar biyak esan nai dutena da, Erljiyo santubak eta Euskal-erri garbiyak zor diyeela ez guchi oyarzuar leyal eta bular-detsubai, biyen alde ibilli izan diralako, neke eta atsekabeen beldur gabe. ¡Artan ditzala gero ere gure Jainkoak!

BLAS PRADERE.

(Aurrandetuko da)

1897

Euskal-itz jostaldien Batzarrea

(Euskal-fésten XVI-garren urtea)

OYARZUN ETA BERE SEME OSPATSUBAK

*Laudemus viros gloriosos et
parentes nostros in genera-
tione sua.*

(Eccli. cap. XLIV, v. I.)

Otsaunditu ditzagun giza-seme
gloritsubak eta beren denboran
gure guraso ziranak.

BIGARREN PUSKA**SEME OSPATSUBAK****I****Moldéak**

Asieran agindu bezela, Oyarzun-go semerik ospatsubenak errenka-
dan eta chandan izentatzera noa orañ, berakin kate eder bat egiten
dedala; ez ordea arritu gaitzen bakarrik, ayek izan zituzten gauz aun-
diyakin, baitaere gañera berotu gaitzaten gu gauza berak edo antzekoak
egiñal guzian izatera.

Molde batzubek bezela izan bear dute guretzat lengo gure erritar
jakintsu eta zuzenak. Lantegi batean molde onarekin gai onak atera-
tzen baitira; moldea bera beziñ zuzenak ez balira ere, bai ordea antz
aundikoak izango dira. Arturik bada oyarzuarrak beren aurreko

aundikiyak moldetzat, sayatu bitez ayek bezelakoak izatera, ayek egin zutena egitera, ayen antzekoak irtetera, zuzen eta onak.—Ispilluban begiratu oi degu geren burubak ikusteko, eta bear bezela edo nai bezela ez bageunde zuzen-bidea artzeko. Aitatuko ditudan lengo oyarzuar ospatsubak izan ditezela bada orañguentzat ispillu ederrak bezela, utsegite eta okerrak ezagutu ditzaten eta ezagaturik moldatu ditezten.

Edozeñek baitaki, azkenik, liburu onak gauz asko irakurleai erakusten diyeela, bu rubak argitu eta biyotzak berotubaz: liburubak bezela izan bear ere dute bada gure odolean edo erriyan izandu diraden kristau argidotarrak, beren biziera gogoraturik zer egin eta nola ibilli jakin dezagun, baitaere mugi gaitezen ontasun eta jakinduriko bideak artzera.—Esana daukadan kate urrezkoa orañche noa botatzera.

II

Lartaun

Lartaun-go Sebastian jauna deritzayo Oyarzun-go seme ospatsubetan aundiyenetako bati. Elizan ibilli eta liburubetan aritzeko griña chiki chikitatik zuban. Jakinduri eta ontasun aundikoa zalako igo zan piskana piskanen goyeneko mallaetara. Alkala Enares-koa deritzayon erri sonatuban Maisu-aundi egin zuten, baitaere Kanonigo, au da, Obispoaren erreko eliz-gizon. Erakusle egon zan Oñati eta Ildfonso santubaren izeneko Unibersidade edo eskola chit aundi eta ospatsubetan. Kuzko deritzayon uri edo erri-aundiko Obispozera jaso zuten azkenean: dago leku ori Indiyetan edota eguerdialdeko Amerika-n.

Obispozera igotzeko eliz-funziyoa bere jayoterriko elizan bertan egin zan, au da, Oyarzun-go eliz-nagusian, joaten ziradelarik eliz-funziyo artara beste iru apezpiku edo obispo, ayen artean Iruña-koa bat, gure Lartaun-go Sebastian jaunari eskubak ipiñi bear zizkiyona, izatez ordutikan obispo egiñik gelditu zediñ. Ondarrabi-ko agintari lene na eta Euskalerrri guziko buru egiten zuana ere eliz funziyo artan ziraden, beren emazte eta mendekoakin. Arrigarriyagoa dana baitaere sei milla eta geiago zaldun eta jende aundikiya ikusi ziraden eliz-funziyo berean. Au guziya geyagorekin irakurtzen da beñ bañon geyagotan aitatuba dadukadan elizaren orma edo pareta bateko

arri chapalduban. ¡Oyarzun-go eliza, aundiya eta sonatuba izango bailan beraz orduban, ainbeste jende argidotar bertara joateko eta obis-potzarako eliz-funziyo ederra bertan egiteko! Ezagun ere da Lartaun-go Sebastian jauna etzala edozeñ, ainbeste lagun ospatsubak joan ziztaizkanean jayoterriraño bera onratzeagatikan.

Datorren aboztubaren amazapigarren egunean izango dira irureun eta ogeita zortzi urte gertatu zala ori, aita santutzan Pio boskarrena eta España-ko erregetzan Felipe bigarrena zeudela.

Obispo jaun berri onek osoro zituban maite jesuitak, Loyola-ko Ignazio santubaren umeak bezela, eta eraman ere zituban bereala batzubek bera zegoaneko errira, ematen ziyela gazteriya ondo azitzeko eskola egoki bat. ¡Baizekiyan gazte jendea ongi azitzeak zenbat esan nai duan familiyen prochu eta mundu beraren zorionerako!

Milla bosteun eta lorogeigarren urteko urriaren bederatziyan illzan, obispotzari dagozkiyon lanak egiten zebillela eta onak iltzen diran erara, Jainkoaren pake gozoan. Lima deritzayon Amerika-etako erri sonatuba izandu zan Kuzko-ko obispo jaun oyarzuarraren azken arnasa bere zorionez artu zuana.

Kondairatzalle guziyak ao batetik otsaunditzen dute oyarzuar ospatsu au, bere ontasun eta jakinduriz eldu zan lekubetan egin zituban mesedeagatik. Eskribitzalle batzubek Oyarzun-go patroiz Esteban santuba eta obispo jaun au eche eta odol batekoak egiten dituzte, ematen diyeelarik bizi izengañ berdiña, da au Lartaungoa, edo Oyarzun-en izandako eche batena. Askotan aitatu dedan arri leunak berak ere zerbait ala diyo; bañan egiya esan bear badet nik, gauz orrek ez du izan bear orrela, Esteban ebanjelari santuba Oyarzun-dik osoro urruti eta artean gazterik ill zalako, ta Jainkoaren liburubak gañera besterik adierazten dutelako.¹

Lartaun-go Sebastian obispo jaunagan ikasi bear dute oyarzuarrak baitaere beren semeak pozik gure ama Eliza santari alegiñaz ematen, liburuetarako erraztasuna eta eliz-gizontzarako gogoa dutenean. ¡Onragarri baita erri batentzat apaiz asko ematea, baldiñ onak edo bear bezelakoak badira!

(1) Act. apost. cap. VI, vs. 3 et 5.

III

Isasa

Isasa-ko aita fray Martin Jesús-koa deritzayo oyarzuarrak dituzten gizaseme sonatubetan bigarrenari. Zan au frailea, Asis-ko aitandi Franzisko santubaren semea, erlijotsu kapuchinoa. Amaseigarren gizaldi-koa da au ere, Lartaun-go Sebastian obispo jauna bezela, Isasa-ko Migel eta Zuaznabar-ko andrandi Maria ziran gure kapuchino onen zorroneko gurasoak. Gaizki zegoala umetan, Lezo-ko Juan santubagana eramán zuren gurasoak, eta sendatu zan mirariz. Añ buru argikoa zertorrelako, artean gazterik biraldu zuten gurasoak eskola aundiyetara.

Osoro atera zan jakintsuba fraile oyarzuar au; bere erriyan ez berterik bera bañon aundigorik, eta beste lekubetan ere ez asko-asko, denbora artan beintzat. Filosofiya eta Teolojiya deritzayoten liburu zall eta aundiyak erakutsi zituben Toledo-ko José eta Salamanka-ko Bartolomé santuben komentu edo fraile-bizilekubetan. España-ko errege aundi Felipe bigarrenaren aginduz baitaere Eskorial-ko Lorenzo santubaren komentu sonatuban jakinduri askoko liburutzar jainkozkoak erakutsi bear izandu zituban. Akino-ko Tomás santu chit jakintsubaren erakusgai edo dotriñak osoro egoki adierazten zitubalako, aditza-lleak poz aundiyarekin egon oi zitzaizkan.

Guchi-guchik egin zuan obispotzara nola eldu etzan, ainbesteraño jakinduriz gañera, guziz zuzen edo birtutetsuba zalako, eta ori kapuchino izan bañon len. Kondairatzalle batzubek esaten digute aitaren auzi batez Balladolid-ko urira joan eta jesuiten eliza batean meza entzuten zegoala beragan zerutikako ots au aditu zubala: *fraile kapuchinoa izan beur dezu*. Ziñezturik urte barruban izango zala, bere itza baitaere bete zuala guraso maiteai agur eginda gero.

¡Nork esan fraile sartu ezkeror egin zuan biziera arrigarriya! Jainkoarekin zituban bere atsegiñ guziyak. Nai zukean errezatzen egotea beti, eta beragatikan jendea konfesatzerik eta sermoyak egiterik ere nai izaten etzuban. Bizitu zan beti gorputz ta animako garbitasunik aundiyenean. Munduko gauzetara batere itsatsi etzediñ, errezoetako eta jainkozko liburubak eta zurezko gurutze bat besterikan izaten etzituban berarekin. Santutzat zedukan jendeak eta ill ere zan santuben antzera Toledo-ko kayuchinoen bizilekuban milla bosteun eta larogei-

ta amazpigarren urtean, da esatea, oranche irureun urte. Santu us-tekoaren kutsu zerbait izateagatik, soñean zedukan jantziya puskaka eramán ziyon jendeak, eta Toledo-ko kapuchinoak begiramentu aundiarekin gorde zituzten beraren ezurrak.

¡Zorionekoa ondo bizi eta ondo iltzen dana Isasa-ko fray Martin kapuchinoagatik uste degun bezela! ¡Zeruban ez baitu damuko onek, anima salbatzeagatik munduban eramandako nekeaz! ¡zorionekoa ere orrelako ume onak ematen dituban erriya!! Izango du zerutik lagun-tza esturasunetan, Jarraitu bezee bada oyarzuarak Jainkoaren beldur-reko umeak azitzen.

BLAS PRADERE.

(Aurrandetuko da)

EL SOLDADO MUERTO

DESPUÉS DE LA BATALLA

En fondo azul el sol cansado ardía;
Y allá en la gruta, á su fulgor incierto,
Sobre la frente del soldado muerto
Un verde ramo de laurel caía!

El cuervo que en el aire se cernía,
Era al bajar sobre el cadáver yerto
El único rumor de aquel desierto,
Donde todo de miedo enmudecía.

Ni flor modesta, ni piadosa caja;
¿Qué deja en pós su bélico ardimiento?
¡Un pobre ramo que á su frente baja!

De un manantial el fúnebre lamento,
Las piedras de una gruta por mortaja,
Y por salmodia el murmurar del viento!

ANTONIO GRILO.

1897

Euskal-itz jostaldien Batzarrea

(Euskal-fësten XVI-garren urtea)

OYARZUN ETA BERE SEME OSPATSUBAK

*Laudemus viros gloriosos et
parentes nostros in genera-
tione sua.*

(Eccli. cap. XLIV, v. I.)

Otsaunditu ditzagun giza-seme
gloritsubak eta beren denboran
gure guraso ziranak.

IV

Mendiburu zarra

Oyarzun-go erriyak baitaere beste bi seme sonatubak baditu izen-
gañez Mendiburu deritzayotenak: anayak eta jesuitak dirade biyak.
Bitan zarrena, sonatubena ere bai, Aita Sebastian da, sermoigille chit
ona erdaraz eta euskaraz, baitaere misiyolari aundiya. Nago esateko
seme onek adiña onra beste batek eman ez diyola ama Oyarzun-i.

Eun eta berrogeita bederatzi urte izango dira datorren agorrean
jesuita ospatsu au jayo zitzaigula. Batayoan animari ezarritako grazi-
ya, edota jainkozko izate ederra, galdu etzuban bere denbora guzian,
eta ori irurogeita amalaugarren urtean ill zalarik. Amazazpi urtekin
jesuita sartu eta berrogeita amazazpi urte igaro zituban jesuitatzan.
Landare guri bat bezela iza nik jesuita sartu berriyan, ontasunaren fru-
tu ugariyak eman zituban gero. Erakusten ziyen umeai latiña, baita-
ere kristau aziyai jakinduri aundiko liburubak.

Gogorik geyena Misiyoak emateko zuan. Biyotzean zedukan amo-
riyo garbiko subak, besteen animak ere, errekiñak baziran bezela, sutu

nai zituzkean jainkozko amoriyoarekin. Gipuzkoa eta Naparroa-ko erriyetan osoro pozik ibilli zan Misiyo ematen. Zebillen lekubetan Jesusen Biyotza-ganako gogoa erakutsi oi zuben geyena, ipintzen zuala erri bakoitzean izen orretako Billera santu bat. Jesusen Biyotza-ganako deboziyo edo gogo orrek obeto iraun zezan eta are geigo zabaldu zedin kristaubetan, liburuko batzuben ere eskribitu zituan, eta sonatubenak oyek dira: *Jesusen biyotz maitearen deboziyoa* deritzayona bat, eta *Jesusen amore nekeai dagozten zenbait otoitzgai* bestea. Esan diteke batere gezurrik gabe jesuita oyarzuar au degula, Ernani-ko seme Aita Agustin Kardaberaz-ekin batera, euskaldunetan geyena barreatu zuana Jesusen Bigotz-beraaganako ezaguera eta esker ona.

Santubaren izena eman oi ziyoten jendeak, baitaere bera ikustea-gatik ate eta leyoetara irteten ziran. Orregatikan ere gizon inbidiotsu eta deabru gaiztoetatik eraman bearrak izandu zituban, bañon lepotik zintzilika erabilli oi zuan gurutzearekin guziyak garaitzen zituban. Naiko atsegin Jesusen biyotzean eta Komuniyo-santuban arkitzen zituban.

España-ko errege Karlos irugarrenaren lege gaizto batez emengo jesuita guziyak erbestera joan bear izan zutelako, gure Aita Mendiburu misiolariyak, buruba umilki makurturik, Italia-rako bidea artu zuban, bizitzen zalarik an amabost urtean, errezoan beti eta bestelako obra onetan.

Italia-n il zan, aurrez osoro konfesiyo on bat egin eta geratzen zitzayon guziya bearrekoai emanda.

Oyarzuarrak! or zeñ aundiya dezuten Mendiburu-ko Aita Sebastian. Oroipengarrirako arrazoiz egin ziyozuten urte guchiz onuztik bere eunkidaren pesta aundiya. Beste erriyetan bañon obeto jarraitu bear dezute zuek, Mendiburu-ren odolekoak izanik, Jesusen biyotza-ganako deboziyoan. Eltzen zeraten lekubetan animarako azi ona ereñ ezazute, eta ez aztu erbeste triste bat izanik mundu au, zerura joateko gogo aundiz bizi bear degula.

Mendiburu gaztea

Milla zazpireun eta ogeita bat-garren urteko mayatzean, au da, oran eun eta irurogeita amasei urte, eman zigun Oyarzun-ek beste seme aundi bat Mendiburu-ko Aita Pedro deritzayona.

Chiki-chikitatik zan osoro onkiya, oyarzuarrak arritzeraño. Bera ikusteak gaitzerako izua ematen ziyen lagunai. Jesuitetan eta ikusten zuten beste lekubetan ere aingeruba esaten ziyoten. Eta zerbait izan bear gauza guziyak egiten bazituban bereala iltzera bazijoan bezela. ¡Ay guk ere beste ainbeste egingo bagendu!

Bere buruba etzedukan ezertan. Bera zala uste zuan ikasleetan moldakaitz eta ezjakiñena. Sukalde lanetan eta gelak garbitzen pozik aritu oizan. Ume bat gurasoen esanetara bezela zegoan gure Mendiburu gaztea bere agintariyen nayera. Jesusen biyotzean amoriyoz suturik berea, nai zukean fedegabeak kristautzera joan, bañon esaten etzuan ezer, agintariyen borondatera ichuago egon zediñ.

Bear-bearreko gauzak ez baziran, nai etzituban beretzako. Ikusmitetara ere jasotzen etzituban begiyak. Arritzekoa ez da beraz erlijioitsu batek, ikusi zualako beñ batean, esan bazuan *santuren bat sala jesuita gaste au*.

Langillea zan ezin geyago. Gaño zegoala ere Misiyoak eman oi zituban: eta osasunagatik begiratzeko esaten ziyotenean erantzun oi zuan: *¿Ni bezelako ezerez bat iltzea zer ardura diyo?* Misiyotan bañon geyago erabilli oi zuten bere agintariyak bestelako lanetan, au da, jendea konfesatzen, eliz-funziyoak egiten, gasoak ikusten eta iltzen zeudenai laguntzen.

Frutu gozo aundiyak uste zanean jesuita gazte onek ematea, Jau-nak beragana eraman nai izandu zuban. Ardurarik ez diyo guchi bizitaere, ondo bizitu ezkerro, emengo bizitza laburraren trukean betiko bizitza ematen zaigulako. Zortzi egunean egondu zan oyan etzanda ordu laurden bateko atsedeen gabe, bañon neke guziyak Jesusen ize-nean osoro pozez zeramazkila. Sakramentu santubak aurrez berak eskatu zituban. Bere denborako konfesiyo guziyak berritu nai izandu zituban osoro aitortzen zitubala bere pekatubak. Jainkoa ikusi eta gozatzeko gogorik aundiyenakin zegoala eman ziyon anima bere jabeari, artean ogeita amasei urte bakarrak zituala, oyetatik iya amasei jesuitetan. Aundiki batek lur-eman nai ziyokean santubari bezela, eta beste batzuben eskatu zuten il zanaren zerbait kutsu.

Aita Pedro Mendiburu-gan ikasi dezate oyarzuarrak arrokerigabe umill-umill bizitzen, gazterik il bear balute ere penarik ez izaten zerurako ichuran bizi eta ill ezkerro, baitaere elizakoak aurrez eskatu ditzate gasotzean.

VI

Beste elizgizonak

Naikoa zearo itzegin det Oyarzun-ek eman izan dituban semerik ospatsubenaz elizgizonetan. Baditu erri orrek bere ume askoren artean beste elizgizon batzubek, aitatzea bederik on izango dana, jakin deza-ten oyarzuarrak zer zor diheen edo zer egin dezaketen lengo gertaki-zunen antzera.

Anbulodi-ko Pedro jauna deritzayo Oyarzungo ume bati, berrogeita amar urtean Bikariyotzan edo animen arzaritzan egon zanari. Bikariyotzari dagozkiyon lanak zuzen zeramazkilako, osoro artu ziyon erriyak naitasun aundiya. Añ maite zubalako artaldeak bere arzaya, utzi ziyoten zimitorio edo eliz-ondoko paretan arrizko obi bat egin zezan. Eun eta berrogeita bat urte bezelatsu dira il zala.

Esan dedan Bikariyo jaunari bezela ondorengo guziyai ere izan bear diyee oyarzuarrak naitasun eta begiramientu aundi bat, aztu gabe Jesus beraren orde z dauzkatela Bikariyoak erriyan, eta beragatik biziya ere eman bear izaten dutela artaldeko animagatik, alaiñoko premiya izan ezkeroz, gaitz itsaskorrek diraden denboretan batezere.

Laurkain-go Juan jauna zeritzayon Oyarzungo beste seme eta bertan bizitutako apaiz bati. Zan au eliz-nagusiko benefiziaduba edota Bikariyoaren ondoko laguna. Osoro izandu zan bizitza onekoa Naiko diruba eman zuban korritukan ipintzeko, korrituko irabaziyakin urteoro garizuman ekarri zediñ jesuita bat sermoyak egiñ eta jendea konfesatzen egoteko. Geroenean norbait sayatu zan, diru ori zala bide, jesuitaren bat edo beste ekarri ote zitezkean Oyarzun-en bertan bizi izateko, bañon alferrik. ¡Kalterik ez bailuke Oyarzun-go erriyak orrelako alderdiren bat balu! Lengoa apirilleko ogeita irugarren egunean bete ziraden berreun eta larogeita amar urte Laurkain-go Juan apaiz jauna il zala zerura zijoa ichurakin.

Oyarzun-go eliz aundiyan badiraute urteoroko garizuman sermoi-gilleak, jesuitak ez badiraere, diruba utzi zuanak nai bezela, ez dalako gaur erraz, Ondarrabiya-ko kapuchinoak edo bestelako misiyolariyak. Jarraitu bear dute bada oyarzuarrak zintzoro eta egiñal guziyan garizumako sermoyetara joaten konfesiyo on bana azkenean egiten dutela. Garizuma artarako baita eta animaren salbazioa beste egiteko guziyen gañekoa.

Sein-go Manuel jauna da beste apaiz oyarzuar onki bat, Esteban santubaz itzegitean aitatu noana. Erromara joan zalarikan Aita-Santutuari ziyon begirariantu aundiyagatik, ekarri zituban andik Santu, batzuen kutsubak, besteen artean patroiz Esteban, Justino eta Aurelia martiri santuben ezurrak. Oyarzun-go kristaubak osoro aintzakotzat iduki bear dituzte daduzkaten santu-kutsubak, izan oi diralako oyek erriyetan laguntzalle aundiyak, eta pozik egon litezke aspaldiko apai-zak egin zitzen erregaliyak.

Alzaga eta Lartaun-go Leon jauna ere aztutzekoa ez da Oyarzuarren artean. Goora-beera batzuben ondorean arkitu zan Kuzko-ko obispo jaun oyarzuarra ill zan lekuban, au da, Lima izeneko erri ospatsuban. Eginkizunik zallenetako batekin egondu zan emen, Inkisiziyo-ko fiskaltza edo jende-arteko fedearen zaintzalle egiten zuala. Inkisiziyoa zan ikasgay edo dotriña gaiztoak ezagutu eta jende artean galeraizteko aginbidea zuan eliz-tribunala. Fiskala zan berriz, dotriña gaiztoak topatzeko testiguban esanai eta argibideai zuzen eta zorrozkiro begiratu bear ziyena. Errege fededunen borondatez ipiñi oi zan eliz-tribunal ori, dotriña galgarriyak zabaldurik gerrak sartu etzitezen. Euskalerrrian ere nolerebait bagendukagun eliz-tribunal ongarri ori, Gipuzkoa-ren Fueroetako liburuban irakurtzen dan ezkerok kristau ez diranai eta eginberriyai ere bizilekurik Probinziko mugapean ez emateko.¹ ¡O lege eder eta asko jakiña!

Alzaga-ko Leon jaunak, izanarekin Erljiyo egiazkoaren begiratzaile zorrotza, erakusten diye bere odoleko oyarzuarrai fede santuba osoro gordetzen, utziyaz orretarako katolikotasunaren kontrako liburu eta gazetak, erlijiyo guchi edo gabekoetatik aldegiñak eta ume eta gazteai erakusbide edo eskola ona emanaz.

Sein eta Lartaun-ko fray Juan degu beste oyarzuar bat bere erritarrak chit asko onratzen dituana. Len aitatu dedan erriyan bertan Lima-n, bizitu zan, eta zan fraile franziskanoa edota Asis-ko aita Franzisko santubaren semea. Añ izandu zan argi eta ona, Perú deritzayon errepublika-ko fraile franziskano guziyen buru izatera eldu zan azkenerako. Amerika-n dago errepublika ori, eta Lima da beraren erri nagusiya; orregatik bizitzen zan erri artan, obeto zaitzen zitubalako andik bere mende edo aginpean zeduzkan erlijiotsubak.

Aitatu bear ere det azkenik *Oyarzun-go Bikariyo* izandako beste

(1) Tit. XLI, cap. 1.º

bat, bertako semea ezpadaere. *Ugarte-ko Jerman jauna* da ori, jakintsuba, baitaere jende-arteko fedearen zaintzalle edo dotriñen kon-tuartzallea Kalaorra-ko erriyan. Bere eginkizuneko lanak betetzen ari zala puzoyez il zuten gaiztoak, eta lur-eman ziyoten Lezo-n martiri santu baten ustean.

Ikasi dezagun bakoitzaren bizierari dagozkiyon lanak ondo egiten, zerbait nekatuta ere, eta Jainkoak saristatuko gaitu.

BLAS PRADERE.

(Aurrandetuko da)

NEURE MAITE JUANARI

¡Zeinbat neure biyotza
padezitzen dago
itz bat egin ez gaitik
nik zuri lenago!
Bada zu ikusi ezkero
beti penaz nago,
ta ezin sufritu neike
nik pena geyago.
Juana gaur orregaitik
nator ni zugana,
oso galdu baño len
neure biyotz dana,
amorez eta penaz
beterik daguana.
Ziñeztu egizu bada
neure maite Juana.
Zortzi illabete dira

esaten nebala
nere biyotz osua
zuretzako zala
¿Maite nozu Juanachu
biyotzetik?...

¿Ala,
guradozu entzun Boni
zu gaitik illdala?
Zuk maite izan ezkero
eloskit ardura,
gaur ill eta juateko
lurraren barrura.
Baña ez....

Maite banozu,
ez dot nik illgura.
Guradot, zeugaz bizi,
ill, ta igo zerura.

BONIFAZIO LACHA ETA AGIRRE.

1897

Euskal-itz jostaldien Batzarrea

(Euskal-fésten XVI-garren urtea)

OYARZUN ETA BERE SEME OSPATSUBAK

*Laudemus viros gloriosos et
parentes nosotros ira genera-
tione sua.*

(Eccli. cap. XLIV, v. I.)

Otsaunditu ditzagun giza-seme
gloritsubak eta beren denboran
gure guraso ziranak.

VII

Fagoaga

Ez esan elizgizonak bakarrik eman dituala Oyarzun-ek sonatubak. Mundubaren erdiyan eta ezkontzan bizitu diranetatik ere baditugu oyarzuar argidotarrak. Jakinduri eta zuzentasuna erlijijotsu eta elizgizonenak bakarrik ez dirade. Edozeñ estadu edo bizierari dagozkiyon eginbearrak bete ezkerro, izan diteke bat jakintsu eta ona ezezik, baitaere santuba. Izentatuko ditut ere bada mundubaren erdiyan izandu diran oyarzuar jainkozko eta elizakoyak.

Fagoaga-ko Franzisko jauna da oyetako bat. Mejiko-ra jozuan urte guchi zitubala artean. Denboren buruban Josefa Arozqueta zeritzayon andrandiarekin ezkondu zan. Aur asko eman zizten Jainkoak, bañon iru seme izandu ziran ospatsubenak. Jose Joakin izenekoa zan bat, erregeren soldadutaldean koronel edo agintari izanik, Napoles-ko urian serbitu zubana. Franzis-ko jauna zan bestea, agintari edo koronela au

ere, eta Lisboa-ko errejimentu edo soldadutiyan zebillen. Juan Bautista jauna zeritzayon berriz irugarren seme bati.

Esaten ari naizen Fagoaga-ko Franzisko aitag titulu edo izengañak ere bazituban. Santiagoren Ordena edo Banderako Zaldun edo Aundi-kiya zan, baitaere Mejiko-ko Konsuladutza edo arrotzentzako ehandiaren lenenkari edo buruba zan. Lantegi edo irabaz-bide bat ipiñi zuan erreinubarentzat guziz prochugarriya, Urrearen Apartatuba zeritzayona. Bizi zan arte guziyan bera egon zan lantegi orren gañean obe bearrez, osoro adituba zana bezela diruko gayan. Il zanean erreinubari itsatsi zitzayon añ irabaz-bide aundiya.

Ikasleku aundiyetan ibilli gabe osoro zan jakintsuba diru, menasta eta beste orrelako gayetan; eskribitu ere zituban gai berean liburu batzubek naiko aundiak. Jainkozkoa izandu zan beti, ongillea eta España-ri nai ziyona.

Arestiyan esan det geyena aintzat artzekoak iru seme izan zitubala. José Joakin seme zarrena illa zan bigarrenari erregek Markesaren titulu edo izengañ onragarriya eman ziyonerako. Aita zanaren izen ber-bera zuan bigarren seme orrek, Franzisko, gooyan esan dedanez; eta aitari zor zizkiyon mesedeagatik erregek eman nai izandu ziyon semeari esan dan tituluba, egiten zuala Apartatubaren Markesa, gogorazitzeagatik aita zanak ipiñitako lantegi prochugarriya.

Markesa eta Juan Bautista irugarren anayak ondorengo asko utzi zituzten España eta Amerika-ko alabarik ospatsubenakin ezkondu ziranak, eta guziyak izandu ziraden onkiyak aitonaren antzera. Fagoaga-ko Franzisko, ikusi degunez, arbola on bat bezela izandu zan beraz, adar ugari eta zuzenak eman zituana, Pablo apostolo santubak diyon bezel-bezelase.¹ ¡Zenbat esan nai duban ondorenerako guraso onak izatea! Gaur bagenitu bear bezelako gurasoak besterik legoke bigarko munduba.

VIII

Beste batzubek

Feloaga-ko Franzisko Antonio jauna deritzayonak ere chit onratzen du Oyarzun-go erriya, guchik ainbeste Bi titulu edo ezagungarri bazituban: bata zan, Kalatraba-ko soldadu Ordena edo Bandera

(1) Rom. cap. XI, v. 16.

erlijiyotsuba deritzayoneko Zaldun edo Aundiki izatea; eta bestea Nápoles izena duan erri aundiko Senadore edo Konsejatzallea.

Osoro zan gizon dituba seme oyarzuar au. Orren sinisgarriako asko det esatea eskribitu zuala legeetako liburu bat, ots aundiya eman diyona berak bakarrik, jakintsuben artean.

Oyarzuarrak ordea ez dute naigabetu bear esan ditudan titulu ospatubak ez dituztelako, bada edozeñek ez baititu bear. Kristau kato-liko edo fededunaren izengaña da onragarriyena, baitaere prochuga-riyena, berari dagozkiyon lanak bear bezela egin ezkeroz. Beste alde-tikan berriz, legeetako edo bestelako liburubak eskribitzeko adiña ez-padira oyarzuarrak, Feloaga-ko Franzisko Antonio beren odolekoa bezela, alaere ardurarik ez diyo, bada chit guchi egiten dira orretara-ko. Lege eskribitzeak bañon gordetzeak geyago esan nai duban ezke-roz, orretara sayatu bear da egiñal guziyan. Kristau burugogor eta ez-jakiñak jakintsu aundiya bañon zuzenago bai dijoaz askotan zerura.

Beste oyarzuar sonatu bat degu *Soroeta-ko Juan Sanchez*, eta zan ontzi-gidari onenetakoa. Kapitana zeritzayon aspaldiko ontzi aun-di bati: Jibraltar-ko itsas izkiñak zaitzera joan bear izan zuan batean ontzi orrek soldaduz beteta, Juan Fajardo jauna buru zutela: ontziya-ren gidari nagusiya ordea izentatu dedan oyarzuarra zan. Erregeren aginduz egin zan oran eun eta irurogei urte bezelatsu Armada Real zeritzayon ontzi eder bat, Amerika-ko Brasil-era soldaduz beterik joan zediñ, olandesai erri gogor bat kentzera: baitaere ontzi sonatu onen gidari nagusiya gure oyarzuarra izandu zan.

Ontziyak ichasoan bezela gaude gu, errukarriyok, mundu triste onetan, arkaitz eta arriskuz alde guziyetatik inguratubak. Zerura da-ramagun ichas-bide onetan beraz galdu ez gaitezen, ar-ezagun Jain-koaren legea gidaritzat, fedea argitzat, esperantza edo uste osoa ain-guratzat, eta utsegingo ez baitegu.

Aitatu bear ere diyet oyarzuarrak beren odoleko beste gizaseme aundi bat: *Arpide-ko Juan Martinez* da ori. Oyarzunen jayo etzan, baizikan Ondarrabia-n; bañon jatorriz Oyarzun-go Arpide izentatzen zan eche batekoa zan. Bizkai-ko ekadoi, auzien erabakitzalle edo juez nagusi izandu zan; eta errege berarekin ere sarpidea zuana zan, letra-du argiyenetako bat zalako. Irureun eta amabost urte dira il zala.

Juez izan bear degu guk geren burukin, pekatuben kontubak zo-rrotz ateratzen ditugula. Lagun urkoari konturik artu ez deyogun, Jainkoak guri artzerik nai ez badegu. Besterik litzake juez egiten bagi-

ñuzteke edota mendekoak guk baginuzkake, ume edo mirabeak esan baterako; bada alakoan, bai, kontubak ondo artu bearrean geundeke. Beste aldera berriz, ezer ez diyo munduko errege eta aundiyakin sarpiderik ez badegu. ¡Jainkoarekin naikoa baitaukagu errezoaren bidez!

Beste oyarzuarra *Larrunbide-ko Joanes* deritzayona eta amaseigarren eunkidan bizitu zana, osoro izan zan organista eta bersolari ona. Baitaere kantu erakusle aundiya izandu zan. Esan nai du orrek guk ere kantu onetarako gogoa bear degula, baitaere elizetakoak pozik entzun. ¡Biotza jasotzen baitute!

IX

Gerrariyak

Oyarzun-go erriyak baitaere gerrari sonatubak baditu. ¡Eta nola izango bear etzituban aintzakotzat egon badira beti oyarzuarrak gerretan!

Anbulodi-ko Migel jauna da ayetako bat, gooyan aiatatu nubana gerra batez itzegitean. Au zan beste irundar batekin geyen nabarmendu zana franzes ta alemanai gipuzkoatarrak eraso ziyeenean Marzial santubaren mendiyen osoro zapaltzen zituztela.

Leiza-ko Martin beste oyarzuar bat, alferez deritzayon aginbidekoa zan, eta erregearekiko leialtasuna ondo adierazi zuan Afrika-ko Melilla-n, ango Gobernatzalle edo buru Leyba-ko Diego jauna zegoala.

Aranburu-ko Sebastian ere oyarzuarra degu. Sorabilla-ko jauregi edo echalde baten jabea izandu zan, Azelain deritzayo echalde orri. Ichasoko kapitán edo gidari egin zuan erregek, baitaere legorrerako aginbide ori bera eman zion geroenean.

Ugarte-ko Tristan deritzayo beste oyarzuar ospatsu bati. Baitaere au kapitana zan, ichasoz eta legorrez, bañan ichasoz batezere, gauz arrigarriyak egin zitubana. Oran irureun eta irurogeita bi urte arrigarriyenetako bat egin zuan. España-ko Karlos lenengoak Timezko erri gogorra artu nai zukean eta artarako inguratu ere bazuan bera, soldadu indarrez. Tristan oyarzuar au, gipuzkoatarrak atzetik zituala, aurrean ibilli zan, eta España-ko bandera berak lenbizi ipiñi zuan Timezko paretatzar baten gañean.

Urdinola-ko Franzisko jauna ere osoro da onragarriya Oyarzun-go erriyarentzat. Arestiyen aiatatu dedan Perú-ko errepublikan solda-

du talde guziyen buru edo kapitan nagusi egon zan. Ibilli guziyetan bere nayera irten oi ziyoten gauzak eta izanda beti ots aundikoa.

Gerrari oyek esan nai diyee beren odoleko oyarzuarrai bildurtiyak ez izateko eta bai bulardetsu edo irmoak eziñ besteko gerraetan eta egizko premi eta esturasunetan, legorrean bezela ichasoz ere. Ez gaitezen ere aztu animaren etsyai irmo gerra egitez, soldadutza bat baikirik ez degun ezkeroz gure izatea munduban. ¡Atsekabe asko eta naitgabe aundiyak eraman bearrean baigaude! Gerrarik gabe ordea koroirik ez dago.

BLAS PRADERE.

(Bukatuko da)

FOTOGRAFÍAS

Pantoja, ¡ten valor! Rompe la valla:
 Luce, luce en tarjeta y en membrete,
 Y, cabe el toro que enganchó á Pepete,
 Date á luz en las tiendas de quincalla.
 Eres un necio, cierto. Pero calla
 Tu pudor y la duda no te inquiete.
 ¿Qué importa un necio más donde se mete
 Con pueril presunción tanta morralla?
 ¡Valdrás una peseta, buen Pantoja!
 No valen mucho más rostros y nombres
 Que la fotografía al mundo arroja.
 Enséñanos tu cara y no te asombres:
 Deja á la edad futura que recoja
 Tantos retratos y tan pocos hombres.

NÚÑEZ DE ARCE.

